

Velké námořní objevy

Na přelomu 15. a 16. století došlo k velkým námořním plavbám a objevům. Vedla k nim snaha o nalezení cesty do Indie (a zdroj vzácného koření a podle tehdejšího názoru pohádkově bohaté země) a o důkaz o tom, že Země je kulatá. A tak se odvážní mořeplavci na malých lodích jen s jednoduchými navigačními pomůckami a bez map vydávali na plavby do zcela neznámých končin. O prvenství tehdy soutěžily dvě námořní mocnosti – Španělsko a Portugalsko.

Dějiny zaznamenávají hlavně ty úspěšné, kterým se první objevitelské plavby podařily – mezi ně patří především **Krištof Kolumbus**, **Amerigo Vespucci**, **Vasco da Gama** a **Fernao de Magalhaes**.

Krištof Kolumbus

Za objevitele Ameriky je považován italský mořeplavec **Krištof Kolumbus** (**Cristoforo Colombo**, **Cristóbal Colón**), i když k severovýchodním břehům Ameriky doplul dávno před ním, asi kolem r. 1000 n.l., Viking Leif Erikson při plavbě z Gronska.

Kolumbus se narodil se v roce 1451 v Janově (Genova), kde stojí dodnes jeho rodný dům. Na svou první plavbu se vypravil už ve 14 letech. Během let se z něho stal zkušený mořeplavec. Byl přesvědčen, že Země je kulatá, a že do Indie lze tedy snáze doplout přeplutím Atlantiku západním směrem. Se svým plánem neuspěl v Portugalsku, přestěhoval se proto roku 1485 do Španělska a po letech se mu konečně podařilo získat královnu Isabelu pro svůj plán.

Ta mu slíbila, že bude-li jeho cesta úspěšná, bude jmenován španělským velkoadmirálem, stane se místokrálem v objevených zemích a dostane jednu desetinu zisku. Byl přesvědčen, že se do Indie dostane velmi rychle, ani nejlepší zeměpisci té doby netušili, jak velká je ve skutečnosti Země a jak rozlehlá je plocha moří a oceánů. Nevěděli ani, že mezi Evropou a Asií leží obrovský světadíl.

Pro svou plavbu získal 2 malé karavely (Pinta a Niña) a jednu větší (Santa Maria) jako zásobovací loď. S posádkou asi 90 mužů se dne 3. srpna 1492 vydal na cestu. Poslední zastávkou na území náležejícím k Evropě byly Kanárské ostrovy. Tam doplnil zásoby a provedl drobné opravy a 6. září se vydal na cestu napříč Atlantickým oceánem.

Po náročné plavbě přistál 12. října 1492 u ostrova San Salvador na Bahamách. Téhož roku objevil ještě pobřeží Kuby, Haiti a další ostrovy. Na severním břehu ostrova Hispaniola (dnes Haiti) založil v prosinci osadu La Navidad a s Pintou a Niňou se vracel zpět.

Na zpáteční cestě pro špatné počasí musel nejdříve přistát v Lisabonu a teprve 15. března 1493 se dostal do Španělska, kde ho čekalo slavné uvítání, sklídl veliké ovace a dosáhl vysokých poct.. Zprávy o objevení nové země se rychle rozšířily po celé Evropě.

Portugalsko si ale také činilo nároky na tato území, která byla zatím pokládána za nejvýchodnější část Asie. Spor mezi Portugalskem a Španělskem musel rozsoudit papež, který stanovil dělicí čáru vedoucí od severu k jihu. Na východ od této osy připadla nově objevená území Portugalsku a na západ Španělsku

Druhá Kolumbova cesta v letech 1493 – 1496 byla již opravdovou koloniální výpravou. Účastnilo se jí 14 karavel a 1 500 mužů. Přistál na pobřeží Portorika, Malých Antil a Jamajky, ale zlato, na které doma čekali, stále neobjevil. Proto byl v roce 1496 odvolán do Španělska, byl přijat v nemilosti a skoro dva roky se marně ucházel o dovolení vypravit se znovu na západ.

Soupeření mezi zájmy Španělska a Portugalska mu nakonec pomohlo k tomu, že se mohl v květnu 1498 vydat na třetí cestu při které přistál na pobřeží Trinidadu a u ústí Orinoka. Jako správce nových území se ale příliš neosvědčil, byl zpět přivezen v poutech a propuštěn ze služeb.

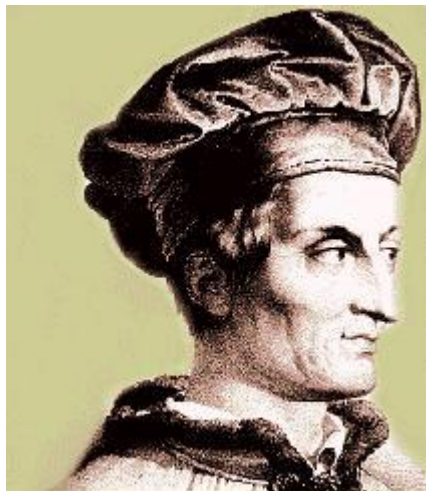
Pro čtvrtou cestu, konanou v letech 1502 – 1504 si najal čtyři lodě, vyplul z Vaduzu a po 21 dnech plavby přistál na pobřeží Hondurasu,

Nikaraguy, Kostariky a Panamy. Z této své poslední cesty se vrátil 17. listopadu 1504.

Po smrti královny Isabely se marně dovolával svých smluvně zaručených práv a nároků. Zemřel v Seville 20. května 1506, jeho ostatky jsou nyní uloženy v sevillské katedrále. Dodnes se vedou spory o to, zda si ke konci života uvědomil, že objevil nový kontinent, nebo zda zůstal v přesvědčení, že plavbou na západ dosáhl břehů jihovýchodní Asie.

Amerigo Vespucci

Nový světadíl nedostal jméno po Kolumbovi, ale po dalším mořeplavci, který jako první popsal velkou část jeho východní pobřeží. Byl to **Amerigo Vespucci**, další Ital ve španělských a portugalských službách. Jméno **Amerika** poprvé použil roku 1507 kartograf Waldseemüller ve své mapě Universalis Cosmografia.

Názory na osobnost a objevy Vespucciho se různí, částí odborné veřejnosti je považován za velkého objevitele, ale část jeho zprávy o objevech zpochybňuje (zejména se to týká jeho první a čtvrté cesty) a považuje jej jen za úspěšného obchodníka..

Ale byl skutečně první, kdo si uvědomil, že nejde o Indii, ale o nový kontinent. Byl vynikajícím kartografem, zmapoval velmi dobře tisíce kilometrů pobřeží. a to je zřejmě jeho největší přínos tehdejší vědě a kartografii.

Narodil se v 9. března 1451 (nebo 1454) ve Florencii a získal velmi dobré vzdělání. Nebyl profesionálním námořníkem jako Kolumbus. Pracoval jako úředník a obchodník pro Medicejské a ve svých 38 letech byl vyslán do španělské Sevilly jako jejich obchodní zástupce. V roce 1495 se stal ředitelem společnosti, která připravovala lodě pro dálkové plavby a obchodovala i s dalším vybavením pro plavidla a jejich posádky.

Na první cestu vyplul se 3 loděmi 10. května 1497 z Cádizu. Podle své výpovědi dorazil po třicetidenní plavbě k jižní části severoamerické pevniny (o rok dříve než Kolumbus), proplul průlivem mezi Floridou a Kubou a prozkoumal Mexický záliv a část jižního pobřeží Severní Ameriky.

Právě tato první cesta vyvolává pochybnosti, protože je o ní málo dokladů anebo jsou sporné. Vespucci ji podle některých historických prací nevykonal jako velitel výpravy, ale jeho úkolem bylo pozorování hvězd zejména nad Jižním pólem, což by byla významná navigační pomůcka. Na jižní polokouli ale tato výprava nedorazila

Vrátil se 15. října 1498 a hned příští rok se vydal opět na cestu, při které přistál v Brazílii, prozkoumal ústí Amazonky a na zpáteční cestě Kubu a Bahamy. Kolem této cesty bylo poměrně nejméně sporů.

Další plavby podnikl už v portugalských službách, Na třetí vyplul 19. května 1501 dorazil opět do Brazílie a dostal se až do Argentiny. Cílem této plavby bylo plout co nejdříve k jihu a najít cestu kolem objeveného „ostrova“, kterou by bylo možno doplout do Indie.

Na této plavbě pochopil, že se nejedná o velký ostrov ani o Asii, ale o celý nový kontinent. To zveřejnil ve svém spisku „**Mundus Novus**“, ve kterém dále popisoval své zážitky, krajinu, zvířata a domorodce. Tento spisek se ihned rozšířil a byl překládán do různých jazyků.

V roce 1503 se vydal na svoji poslední plavbu, opět do Jižní Ameriky, při které prozkoumal pobřeží až k řece La Plata, ale pro bouřlivé počasí nemohl dále pokračovat. Zklamáný že nenašel cestu do Indie se vrátil a podrobně popsal své objevy, aby je bylo možno zanést do map. Zemřel na malárii. v Seville 22. února 1512.

Vasco da Gama

Koncem 15.století byl obchod s cizokrajným zbožím, především s kořením monopolem arabských a osmanských panovníků. Když se Kolumbovi nepodařilo najít západní cestu do Indie, vsadili Portugalci na plavbu kolem mysu Dobré naděje směrem na východ. K tomuto nejnižšímu cípu Afriky doplul jako první Bartholomeo Diaz v roce 1488. Portugalskému mořeplavci **Vasco da Gama** se pak podařilo proplout ještě dále do Indického oceánu a svou plavbu úspěšně dokončit.

Narodil se v Sines pravděpodobně roku 1469. Pocházel ze zámožné rodiny, dostalo se mu dobrého vzdělání. Sloužil na královském dvoře a v roce 1492 velel jako námořní důstojník při obraně portugalských kolonií před Francouzi na pobřeží Guiney.

Na svou cestu se dlouho pečlivě připravoval. Měl k dispozici čtyři lodě, dvě karavely upravené na trojstěžníky o výtlačku cca 180 t (Sao Gabriel a Sao Rafael) a další dvě, asi 200 muži posádky a zásoby na tři roky

Na svou cestu do Indie vyplul z Lisabonu 8. července 1497. Vasco da Gama byl kapitánem na palubě lodi Sao Gabriel a jeho bratr Paul na palubě lodi Sao Rafael. Úkolem expedice bylo "aby učinila objevy a vydala se hledat koření".

Plavba se neobešla se bez prudkých bouří, neposlušnosti posádky, problémů s kurdějemi, ale i konfliktů s místním obyvatelstvem. Mys Dobré naděje obepluli 22.listopadu, při další plavbě dal v Mosselském zálivu zničit zásobovací loď a její náklad přeložit na zbývající tři plavidla.

V Mozambiku našel konečně důkazy o obchodu s Arábií a Indií, ale poškodil další loď, která najela začátkem dubna 1498 poblíž Mombasy na mělčinu..Na poslední část cesty získal v Malindi lodivoda, který ho dovedl do západní Indie a 20. května 1498 přistál v Kalkatě.

Po zdlouhavém a komplikovaném jednání (dosud tu měli monopol arabští obchodníci) mu místní panovník sice nabídl „obchodovat se skořicí, hřebíčkem, zázvorem, pepřem a drahokamy z jeho země za zlato, stříbro, korály a šarlatové látky“, ale Vasco da Gama nepovažoval průběh a výsledky jednání za úspěšné. Objevil sice zemi, kterou hledal, bylo zde i koření a drahokamy ale nedařilo se mu navázat dobré vztahy.. Dal proto 29. srpna 1498 rozkaz k odplutí.

Zatím co plavba do z Malindy do Kalkaty s příznivým větrem trvala jen 23 dní, zpáteční cesta přes oceán proti větru, trvala více než tři měsíce a do Mogadiše na východoafrickém pobřeží dorazil až 2. ledna 1499. Během cesty zemřelo tolik mužů, že nestačili zvládnout tři lodě, a proto dal loď Sao Rafael spálit.

Vasco da Gama dorazil s jedinou lodí a se zbylými 60 muži do Lisabonu v září roku 1499, kde mu byl udělen titul “admirál indických moří”. Při své.průkopnické plavbě objevil námořní přístavy na východním pobřeží Afriky a našel konečně přímou námořní cestu do Asie.

Do Indie se vypravil znovu 15. února 1502 s flotilou deseti (některé údaje mluví o dvaceti) válečných lodí s příkazem získat pro Portugalsko celou námořní cestu do Indie.

Při cestě zajímal arabské obchodní lodě a zorganizoval hlídkování lodí při Malabarském pobřeží. V několika městech na pobřeží Indie dosáhl uznání Portugalska jako nadřazené mocnosti a položil tak základní kámen pro vytvoření budoucí Portugalské Indie..

Do Kalkaty dorazil 30. října 1502 a příjezd velkého počtu ozbrojených plavidel přiměl místního panovníka k souhlasu s podepsáním obchodní smlouvy. Když se v roce 1503 vrátil domů dostalo se mu velkolepých odměn a poct.

V dubnu 1524 se již potřetí vypravil do Indie, aby se ujal úřadu místokrále, ale 24. prosince téhož roku, nedlouho po svém příjezdu do Indie v Cochinu zemřel.

Fernao de Magalhaes

Po objevení nového světadílu – Ameriky a cesty do Indie kolem Afriky zbývalo ještě dokázat, že je Země kulatá. Jako první se o to pokusil portugalský mořeplavec ve španělských službách Fernao de Magalhaes, i když hlavním důvodem jeho cesty bylo vlastně najít západní cestu do Indie. Sám sice při této cestě zahynul, ale jeho výprava tento důkaz přinesla.

Fernão de Magalhães (Fernando Magallanes), se narodil kolem roku 1480 v Sabrose. Pocházel ze zchudlé šlechtické rodiny. Na moře se dostal poprvé ve dvaceti letech. Později byl poslán do Indie, kde měly být vytvořeny vojenské a námořní základny a v roce 1510 byl jmenován kapitánem.

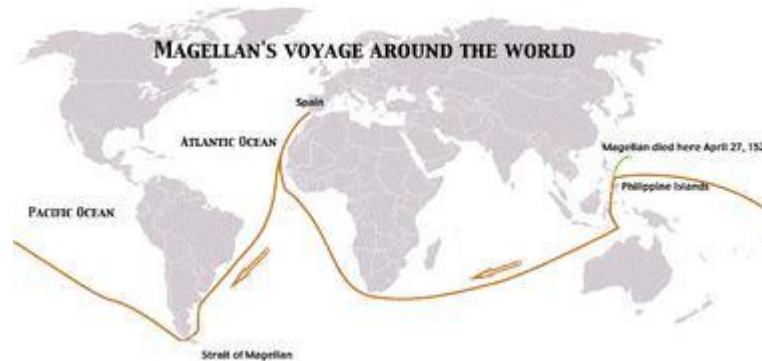
Během let dospěl k názoru, že musí existovat západní cesta kolem amerického kontinentu do východní Asie. Když pro svůj návrh průzkumné plavby nezískal podporu portugalského krále nabídl své služby španělskému králi Karlu V. Ten nabídku přijal, i když se Španělsko v té době více zaměřovalo na dobývání nově objevené severní Ameriky.

Východní cestu do Asie ovládali Portugalci a pokud by Magalhãesova teorie byla správná, mohlo si Španělsko zajistit západní cestu k „Ostrovům koření“ (souostroví Moluky, části dnešní Indonésie, proslavenému vzácným kořením).

Plavby se zúčastnilo 5 lodí a asi 250 mužů. Posádku lodí tvořili většinou Španělé a Portugalci. Významnou postavou se stal italský dobrodruh Antonio Pigafetta který si o výpravě vedl záznamy a byl jedním z mužů, kteří dokončili obeplutí Země na poslední zbývající lodi výpravy. Díky jemu se nám zachovala podrobná zpráva o průběhu cesty.

Flotila vyplula ze Sevilly 10. srpna 1519. Vlajkovou lodí byla karavela Trinidad, (výtlak 130 t, posádka 55 mužů), dalšími byly San Antonio (130 t, 60 mužů), Concepción (90 t, 45 mužů), Victoria (90 t, 42 mužů) a Santiago (60 t, 32 mužů).

Trasa plavby :

První zastávkou byl ostrov Tenerife na Kanárských ostrovech, již tam vypukly první konflikty s podřízenými kapitány. Plavba pokračovala za nepříznivého směru větru a ustavičného deště jihu směřem do zátoky dnešního Ria de Janeiro a pak podél jihoamerických břehů k jihu.

Začátkem ledna 1520 prozkoumali ústí řeky La Plata, o kterém zpočátku soudili, že jde o hledaný průliv do "Jižního moře". V březnu dopluli až do Patagonie, kde po marných bojích se silnými bouřemi strávili několik měsíců v zálivu Puerto San Julián (49° jižní šířky). Zde propukla vzpoura části posádky, kterou se však podařilo potlačit.

V srpnu konečně vyrazili dále ale na cestě přišli o loď Santiago, která byla zničena v bouři. a další loď, San Antonio, dezertovala a vrátila se nazpět do Španělska. (tam byl Magalhaes obviněn z kolaborace s Portugalci a vzpouře proti španělskému králi). Konečně 21. října 1520 objevili mezi Ohňovou zemí a pevninou ústí hledaného průlivu. Průliv pojmenovali „Kanál všech svatých“ (v roce 1527 byl přejmenován na Magalhaesův průliv).

Cesta asi 570 km dlouhým a v nejužším místě 2 km širokým průlivem trvala 38 dní a 28. listopadu 1520 dopluly tři zbývající lodě do „Jižního moře“. Až do otevření Panamského průplavu v roce 1914 byl tento průliv hlavní lodní cestou mezi Pacifikem a Atlantikem.

Magalhães předpokládal, že další cesta na „Ostrov koření“ bude trvat jen několik dní, ale protáhla se na téměř čtyři měsíce. Za tu dobu výpravě počasí přálo, měli příznivý vítr a nepotkala je ani žádná bouře

(proto bylo Jižní moře Magellanem přejmenováno na Tichý oceán). Při plavbě bohužel nesledovali západní pobřeží Jižní Ameriky a tak po celou tu dobu nenarazili na pevnou zemi, jen minuli dva skalnaté ostrovy.

Posádku trápil hlad, žízeň a většina mužstva onemocněla kurdějemi. Po překročení rovníku změnili kurz na západ a 6. března 1521 dorazili na Mariánské ostrovy, kde konečně našli dostatek potravy a po několika dnech na ostrov Homonhon na Filipínách. To měla výprava už jen 150 mužů. Byli přátelsky přijati, místní panovník na ostrově Cebu přijal dokonce křesťanství. Magalhães mu chtěl pomoci ve válce proti sousednímu kmenu, ale v bitvě na ostrově Mactan byl 27. dubna 1521 zabit.

Vedení vpravy převzal Juan Sebastian del Cano, původně kormidelník lodi Victoria. Na útěku před domorodci ztratil přes dvacet mužů a loď Concepcion, která musela být spálena. Výprava pokračovala na Borneo a Moluky, kde konečně získali a naložili koření. Ale před další plavbou museli vlajkovou loď Trinidad, u které praskl prohnílý trup vytáhnout z vody a opravovat.

Na zpáteční cestu se tak vydala jen sama Victoria s posádkou 50 mužů. Trinidad po opravě se pokusil také se o návrat cestou zpět přes Pacifik, ale pro bouře a nepříznivé větry se musel vrátit zpět na Moluky. Byl při tom zajat portugalskou hlídkou a z tohoto zajetí se zpět do Španělska vrátil r. 1527 pouze kapitán de Espinoza se třemi muži.

Victoria podle mapy z roku 1590

Kapitán del Cano s lodí Victoria překonal Indický oceán, v květnu 1522 proplul kolem mysu Dobré naděje na jihu Afriky a dostal se až ke Kapverdským ostrovům. Při této cestě zemřela část posádky, několik dalších mužů padlo na Kapverdách do portugalského zajetí a tak se del Cano vrátil 6. září 1522 do Španělska jen s jedinou lodí a se 17 muži (z původních 237) na palubě.

Jejich cesta kolem světa trvala tři roky. ☞ Lod' Victoria se stala první lodí, která obeplula zeměkouli a přinesla důkaz o kulatosti Země. Magalhãesovu výpravu s úspěchem zopakoval až v letech 1577-1580 Angličan Francis Drake.

Král Karel I. byl návratem výpravy potěšen, prodejem přivezeného koření se mu vrátil dvojnásobek vložených investic, ale zklamáním bylo, že cesta přes Pacifik na Moluky byla mnohem delší a nesnadnější než cesta Portugalců kolem Afriky. Výprava ovšem významným způsobem přispěla k rozšíření geografických vědomostí a poprvé bylo možné poměrně přesně určit rozměry Země.

Konec 15. a začátek 16. století se stal přelomem v historii lidstva a rok 1492 byl právem zvolen za začátek Novověku. Objev nového světadílu, cesty do Indie a důkaz o tom, že Země je kulatá otevřely nové možnosti poznávání.

Následný nástup renesance spolu se zvýšením zájmu o vzdělání, vlivem univerzit a rychlým rozvojem knihtisku zahájil období pokroku ve vědeckotechnické oblasti i kultuře. Byl to počátek nové etapy rozvoje evropské civilizace, který následně postavil Evropu do čela tehdejšího světa.

Vypracoval: ing. Jiří Valenta